

i talijanskom jeziku, krije u sebi neke tragove pučkih predaja i vjerovanja. Odmah na početku ovog svog priloga Perusini se tuži kako je u Italiji, za razliku od Njemačke, iako se već dugo vremena zna za veliku važnost starinskih propovijedi i zbirki primjera čudorednog značenja — bilo kao dokumentata legendi, basana i pripovijedaka, bilo kao svjedočanstava o običajima i proslavama pučkih svetkovina — malo šta urađeno na ispitivanju tih propovijedi i zbirki. Pišući o fra Antonijevu rukopisu, Perusini utvrđuje da su njegove propovijedi zanimljive i s gledišta narodnog vjerovanja a i s gledišta povijesti novelističkih sadržaja koji se mogu naći u njegovim primjerima.

Među prilogima Netalijana, osim onog Matičetova, koji sam već posebno istaknuo, ističe se svojom uspješnošću i rad *Rogera Pinona* »Les crécelles de la semaine sainte a Fleurus en Hainaut« (Čegrtaljke za vrijeme velike sedmice u Fleurusu u Hainautu). No taj rad je više etnografskog značenja nego folklornoknjiževnog, pa se zato neću upuštati u njegov potanji prikaz.

Olinko Delorko

KACIĆ. Zbornik Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja. Urednici: o. JOSIP SOLDI i o. KARLO JURIŠIĆ. God. II, Split 1969, 413 str. + 8 slika na tablama.

U drugoj knjizi novopokrenutog splitskog godišnjaka *Kačić* ima nekoliko priloga koji su zanimljivi i za proučavače domaćeg književnog folklor. Ti su prilozi: »Kačićev 'Razgovor ugodni naroda slovinskog' — Susret srednjeg vijeka i modernog patriotizma«, »Junačke narodne pjesme iz Imotske krajine« i »Majka Božja u hrvatskim narodnim pjesmama«. Prvome je prilogu autor Ivan Pederin, drugome dr o. Karlo Kosor, a trećemu dr o. Jeronim Šetka.

Čitajući prvi od tih priloga, koji se samo jednim dijelom dodiruje književnog folklor, sjetio sam se nekih sudova hrvatskog književnog povjesnika dra Franje Fanceva, sudova što ih je on možda više iznosio u razgovorima sa svojim najmilijim slušačima ili s bliskim poznanicima koje su zanimali književni problemi kao takvi nego što bi ih bio razvijao u svojim objavljenim spisima. Ti su sudovi sadržavali mišljenje da romantički pokret u našoj književnosti ne počinje s piscima hrvatskog preporoda početkom XIX stoljeća, nego u XVIII stoljeću s Andrijom Kačićem-Miošićem kao autorom pjesmarice »Razgovor ugodni naroda slovinskoga«. Nepobitno je, naglašavao je Fancev za tih razgovora, da Kačićovo glavno djelo ima prosvjetiteljskih elemenata i da su ti elementi došli do posebna izražaja u njegovu nastojanju da mu svaki događaj oblikovan stihom bude povijesno utvrđen (a vidjelo se kasnije kako je bio utvrđen) pa da kao takav posluži pouci puka, ali Kačićeva slika sebe kao pjesnika koji nam te događaje opjevava bila je, nema sumnje, shvaćena na sasvim romantičan način. A na kraju i intonacija većine njegovih pjesama, a da i ne spominjemo one koje su bile prave narodne, bila je i pored tražene istinitosti opjevanih događaja, do kojih je on došao na taj način što ih je »vadio iz knjiga latinskih, talijanskih i hrvatskih, iz različitih pisama, karata, diploma, dukata, atestata, davorija i svidodžba staraca, redovnika i svitovnjaka« kako nam on to sam izravno iznosi u *Pridgovoru*, sasvim romantična. Tek što ta romantičnost nije proizlazila samo iz deseteračkog stiha kao isključivo naj-

prikladnijeg stiha našeg priprostog puka, pa prema tome kao jednog od najkomunikativnijih stihova hrvatske poezije općenito, nego i iz same atmosfere tih njegovih pjesama, makar se on kao njihov tvorac trudio da budu historijski što pouzdanije.

Teško da je za to mišljenje uglednog domaćeg proučavača stare hrvatske književnosti, u vezi s Kačićevom pjesmaricom i posebno nastalom atmosferom oko nje, znao Ivan Pederin kad rasuđuje slično njemu, samo s nešto više zanosu, emfaze: »Mada Kačić u XVIII st. nije osvojio stalno mjesto u evropskoj književnosti (a to, naopako po nas, potvrđuje i G. Cocchiara u svojoj knjizi »Storia del folklore in Europa«, Torino 1952, jedinoj takve vrste u svijetu, kad ga nigdje nijednom riječju ne spominje, op. O. Del.), ipak ostaje činjenica da je Kačić prije Macphersona objavio narodne pjesme. Hrvatska književnost prve polovine i sredine XVIII st. u malome sadrži sve estetske nazore koje sadrže kasniji Herderovi spisi. Hrvatska književnost toga vremena može se ubrojiti u avangardne književnosti Evrope, ona je buntovna (tu se misli na deseterac fra Filipa Grabovca, op. O. Del.), orijentirana socijalno prema selu, barbarstvo formulira kao estetski pojam. Sam pojam naroda nije daleko od pozitivističkih nazora Herderovih spisa i kasnijih nazora u XIX st.« (v. str. 7—8).

Odulji rad dra Karla Kosora koji je posvećen sakupljačkom radu Silvestra Kutleše dijeli se na deset poglavlja i ja ću ih ovdje redom navesti: 1. Folklorni rad fra Silvestra Kutleše, 2. Sadržaj Nove pjesmarice, 3. Autori pjesama, 4. Metoda bilježenja i izdavanje pjesama, 5. Porijeklo pjesama, 6. Geografija u pjesmama, 7. Povijesna pozadina sadržaja, 8. Religiozni momenti, 9. Sličnost s umjetnom poezijom i 10. Mišljenje kritike. Već se iz naslova netom navedenih poglavlja može lako uočiti kako je Kosor Kutlešin sakupljački rad proučio temeljito i s više strana.

Iz prvog poglavlja ovog Kosorova rada doznajemo da je Kutlešina zbirka »Junačke narodne pjesme iz Imotske krajine« (Šibenik 1939), koja sadrži 43 epske pjesme, samo jedan dio folklorne građe koju je Kutleša sakupio u Imotskoj krajini, a da mu se dobar dio te građe nalazi pohranjen u Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu.

Kad u povodu Kutlešina sakupljačkog rada, Kosor u istom poglavlju piše o Imotskoj krajini kao o području koje je od davnine poznato po svojim guslarima, narodnim pjesmama i drugim narodnim umotvorinama pa pri tom nabraja koji su sve poznati naši sakupljači u tom kraju bilježili tradicionalne pjesme, on prelazi i na Makarsko primorje, pa nabrojivši tko je i tu sve kupio narodne pjesme, zaključuje da su one tu bezmalo potpuno nestale. No vjerujem da ću onaj dio naše javnosti kojemu je stalo do bogatih zaliha hrvatske usmene književnosti ugodno iznenaditi kad ga ovom prilikom obavijestim da sam lanjske godine (1968) zabilježio za nekih sedam-osam dana rada 64 narodne pjesme, što u Tučepima, što u Podgori, a što u Živogošću, dakle u jednom dijelu Makarskog primorja (vidi rezultat toga rada u rukopisnoj zbirci INU br. 775). I da se među tim zabilježenim pjesmama nalazi i nekoliko epskih pjesama koje imaju vrlo visoku antologijsku vrijednost. Samo, naravno, te umotvore nisam slušao u muškaraca nego u žena, i to često u vrlo starih žena. Toliko o tome koliko još imade žive folklorne građe u pojedinim područjima

koja naš svijet nastava, a koliko je više nema, s obzirom na proizvoljna tumačenja onih koji i u najboljoj namjeri kad o tome pišu ne provjeravaju svoje navode činjeničnim stanjem stvari.

Inače iz ovog vrijednog Kosorova rada, koji po savjesnosti i ozbiljnosti tretiranja pojedinih pitanja u vezi sa sakupljanjem i objelodanivanjem folklorne književne građe u nas spada među izuzetno uspjele, doznajemo, na žalost, da je Kutleša dotjerivao tekstove pjesama koje je sakupljao i da ih je na znatnom broju mjesta nastojao uljepšati, dakle izmijeniti.

I još će nešto razočarati svakog pasioniranog proučavača naše narodne poezije u vezi s Kutlešinim sakupljačkim radom: Kutleša nije izravno bilježio pjesme od svojih kazivača, nego ih je dobivao od njih samih ako su iole bili pismeni i molio je uz to svoje kazivače da mu zapisuju u drugih. Tek na tako dobivenoj građi započinjao bi Kutlešin urednički posao. Jedna od najnesretnijih osobina bila mu je ta što je sve dobivene tekstove oblačio u ikavsko ruho stojeći na principu da je ikavština gospodujući isključiv govor štokavaca Hrvata Imotske krajine. Ne shvaćajući — kao što, na žalost, ni mnogi proučavači pisane poezije u nas još ni danas ne shvaćaju — da pjesnički jezik i jezik svakidašnje upotrebe nisu nikako istovetni, pa da onoga čega nema u govornom jeziku može i te kako da bude u pjesničkom.

Tako se Kutleša varao i kad je mislio da se njegovi kazivači (bolje kazano guslari) služe u svojim pjesmama tuđim riječima, a posebno onima turskoga podrijetla, samo zato da pobude u slušača divljenje prema sebi kao ljudima koji su pametniji i mudriji od njih, a ne zbog urodene potrebe za umjetničkim oblikovanjem onoga što su htjeli da što snažnije izraze a da se pri tom ne iznevjere ambijentu koji su nastojali što vjernije prikazati.

Kao kod Stjepana Grčića, koji je sakupljao narodne pjesme u Sinjskoj krajini, i kod Kutleše, koji je to isto radio u Imotskoj, najveći broj epskih pjesama zaokupljen je opisom ženidaba za vrijeme kojih se dešavaju razne zgode i nezgode, vrlo često povezane i s oštrim nesmiljenim napadajima onih kojima nikako nije mila takva ženidba, pa ponetko od sudionika zna izgubiti i sam život.

Gotovo da nema nekog poznatijeg junaka među kotarskim serdarima, senjskim uskocima ili muslimanima krajišnicima iz naše usmene poezije koji se nije ženio u takvim okolnostima. A to je bilo zato što je kazivače narodne poezije mnogo više zanimao sadržaj pjesme nego nosioci glavnih uloga u njoj. Zato kazivači tako često i mijenjaju imena tih nosioca glavnih uloga, zbog čega onda nastaju nevolje za one naše proučavače koji nisu znali uočiti tu važnu osobinu takvih umotvora, pa su pred njom mnogo puta ostajali zbunjeni te tražili na drugim mjestima objašnjenja toj pojavi.

Kosorov kritički rad u ovome napisu povezan je isključivo uz dvije Kutlešine zbirke narodnih pjesama jednaka naslova, i to uz jednu publiciranu i jednu koja je ostala u rukopisu (ovu je drugu Kutleša spremio za tisak ali ga je u tome spriječio najprije rat, a onda smrt). No i unatoč Kutlešinu upletanju u tekstove pjesama koje su mu drugi sakupili, koja se upletanja, prema Kosorovu mišljenju, više tiču njihove formalne nego umjetnički doživljajne

strane, sama je građa vrlo vrijedna, iako to nije — baš i zbog tih nedostataka — uzorno uređena građa naše narodne epske poezije, kao što je dosad većina njezinih ocjenjivača vjerovala.

Treći rad s područja našeg književnog folkloru u ovom zborniku pripada dru Jeronimu Šetki, poznatom, osim po nekim radnjama iz povijesti hrvatske književnosti, i po svom marljivom i savjesnom sabiranju narodnih pjesama pobožna ugođaja, to jest onakvih pjesama kakve se obično u našoj usmenoj poeziji nazivaju legendama i molitvicama, a djelomično i basmama, i među kojima se znade naći pjesama izvanredne umjetničke ljepote, a posebno među onima koje su vrlo često u svom bogoljublju i socijalno nastrojene. One su, kako kaže dr Šetka na jednom mjestu svoga priloga »Majka Božja u hrvatskim narodnim pjesmama«, jednim dijelom spjevane i od samih svećenika. Na putu kroz svijest i usta naroda te su pjesme doživjele razne izmjene koje su ih učinile rudimentarnijima, jednostavnijima, pa prema tome i bližima puku nego što su bile u času svoga nastajanja. Znatno broj takvih pjesama ostatak je davnih pričanja i legendi još iz vremena naše srednjovjekovne apokrifne književnosti, pa ima za nas draž davnoga, minuloga, i u osjećaju i u izrazu.

Olinko Delorko

ZBORNİK ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE JUŽNIH SLAVENA. knj. 43. Urednik BRANIMIR GUŠIĆ. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1967, 659 str.

Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena objavljuje se kao publikacija Odbora za narodni život i običaje Jugoslavenske akademije već od 1896. godine. Posljednja dosad izašla knjiga ovog godišnjaka, knj. 43. (redaktor akad. Branimir Gušić), obuhvaća pet etnoloških radova, četiri antropogeografska i nekrolog pokojnom suradniku Novici Šauliću (s bibliografijom).

Uvodni je rad studija Marijane Gušić »Etnička grupa Bezjaci«, koja sadrži rezultate gotovo dvadesetogodišnjeg istraživanja autorice na području Hrvatskog zagorja. To je analiza raznih historijskih i etnoloških činjenica. Bogata dokumentacija i literatura poslužila je autorici u tumačenju prošlih zbivanja i iznalaženja historijske zakonitosti u razvoju etničke grupe Bezjaci. Autorica utvrđuje fluktuaciju imena Bezjak u njegovu sadržaju i lokaliziranju, pa uspoređivanjem karakteristika drugih grupa nalazi specifičnosti i razlike. Prikazuje karakterističan bezjački materijalni inventar, naselja i osnovne djelatnosti. U drugom dijelu projicira korijene toga u sliku panonske praekumene, prikazuje poljodjelstvo sojeničke kulture, oslikava deseljavanje Kelta, njihovo društveno raslojavanje i proizvodnju. Da bi pokazala rasprostranjenost pojedine tradicije, utvrđuje nosioce nekih specifičnih kulturnih elemenata (Bohenci-Hinci-Heanzen). U »keltskoj ekumeni« izdvaja pojedine specifičnosti kojih se tragovi nalaze i danas u Hrvatskom zagorju. Obuhvaćena su daleka historijska zbivanja na području prostranijem od Podunavlja i Panonije, pa je to vrijedna studija o nosiocima narodne kulture tih krajeva.

»Odijelo i sitni kućni inventar u Varaždinu 16 stoljeća« (str. 125—133) rad je Mire Ilijanić. Autorica je na temelju gradskih zapisnika dala uvid u ovaj dio materijalnog inventara 16. stoljeća. Kao uvod ovom prikazu života u